

**Prof. dr Branko Stancl,**  
Poljoprivredni fakultet Zagreb

## **CENTAR ZA POLJOPRIVREDU I PREHRAMBENU INDUSTRIJU ZA ZEMLJE U RAZVOJU**

**(Prijedlog za diskusiju)\***

### **I. OPIS OSNOVNIH ZADATAKA I SADRŽAJA RADA CENTRA**

Potrebe za organiziranjem jednog međunarodnog centra za poljoprivredu i prehranu zemalja u razvoju u našoj zemlji postaje svakim danom sve veća. Naime, svakim danom rastu zahtjevi zemalja u razvoju, naročito nesvrstanih, za pomoć u njihovom privrednom razvoju, napose u razvoju poljoprivrede i prehrambene industrije. Ovi zahtjevi rezultat su naraslih potreba za prehrambenim proizvodima, nastalih povećanjem dohotka u tim zemljama i kupovne moći stanovništva, a uz to i izuzetno brzog porasta stanovništva. Raskorak između potražnje za prehrambenim proizvodima i stope rasta poljoprivredne proizvodnje izaziva nestašicu hrane u tim zemljama, što istovremeno utječe na potražnju hrane na svjetskom tržištu. Uz ostalo, to djeluje na nestabilnost tržišta i cijena prehrambenih proizvoda na svjetskom tržištu i na izuzetno brzi porast cijena nekih osnovnih prehrambenih proizvoda na svjetskom tržištu. Ako k tome dodamo i nisku razinu svjetskih rezervi nekih poljoprivrednih proizvoda i nepovoljne žetve u nekoliko zemalja izvoznica, onda ovakva potražnja utječe na povećanje cijene nekim osnovnim proizvodima do razine koji se nisu mogli uopće predvidjeti. Svjetska situacija izazvana energetsom krizom i drugim čimnicima bila je također jedan od značajnih elemenata, koji je produbio krizu na tržištu poljoprivrednih proizvoda i učinio nestašicu za prehrambenim proizvodima još većom. Po svemu izgleda da nestašica hrane na svjetskom tržištu nije privremenog karaktera, nego to predstavlja jednu dublju krizu kojoj se izlaz može naći u velikoj mjeri u stalnoj i osmišljenoj akciji za veću proizvodnju prehrambenih proizvoda u zemljama uvoznicama, a to su u velikoj mjeri zemlje u razvoju i nesvrstane zemlje.

Imajući u vidu iznesene činjenice Ujedinjeni narodi i njene agencije osobito FAO, UNCTAD, UNIDO i dr. poduzimaju niz aktivnosti da bi se svjetska prehrambena situacija poboljšala. Mnoge razvijene zemlje i zemlje u razvoju poduzimaju također značajne akcije bilo same bilo putem međunarodnih organizacija, ili na bilateralnoj osnovi, kako bi osigurali realizaciju značajnih projekata za razvoj poljoprivrede u zemljama uvoznicama. U program financiranja tih projekata uključuju se svojim kapitalom mno-

\* Referat održan na Savjetovanju o aktualnim i dugoročnim pitanjima poljoprivrede te mjesta i ulogi fakulteta održanom 20. prosinca 1975. na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu.

ge razvijene zemlje, nacionalne i multinacionalne kompanije, Međunarodna banka za obnovu i razvoj, kao i brojne institucije u razvijenim zemljama. Jednim dijelom aktivnost kapitala razvijenih zemalja služi i kao izvor novih profita za te zemlje, ali isto tako i značajno polje utjecaja tih zemalja u razvoju. Upravo radi toga, ma koliko da su razvijene zemlje veoma organizirane u smislu realizacije krupnih projekata razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije, zemlje u razvoju neprestano nastoje da u te poslove uđu s međunarodnim organizacijama i onim nesvrstanim zemljama koje bi im takvu pomoć mogle pružiti bez odgovarajućih političkih utjecaja i pritisaka. Centri bivših kolonija izuzetno su organizirani i još uvijek imaju izuzetnu aktivnost u svojim bivšim kolonijama. Mnoge zemlje u razvoju i nesvrstane zemlje traže pomoć jugoslavenskih stručnjaka, traže jugoslavenske projekte, a mnogi i neka naša rješenja za razvoj poljoprivrede u svojim zemljama. Zbog nedovoljne organiziranosti na tom planu naša zemlja nije u stanju da u tom pogledu pruži onu pomoć koju te zemlje od nas svakim danom u sve većoj mjeri traže. Pojedina poduzeća ili udruženja iz Jugoslavije raspolažu s odgovarajućim mogućnostima da se angažiraju na tim projektima u zemljama u razvoju, ali nemaju mogućnost biti su zato opremljena, da cjelovito tretiraju i ostvaruju odgovarajuće projekte razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije u tim zemljama. S druge strane savezna i republičke uprave, sekretarijati i zavodi za međunarodnu tehničku pomoć dobivaju stalno zahtjeve za upućivanje naših poljoprivrednih stručnjaka u te zemlje. Osim toga, na osnovi bilateralnih ugovora Jugoslavija stipendira značajan broj stručnjaka koji se školuju u našim poljoprivrednim školama i fakultetima i na postdiplomskim studijima. Umjesto da šaljemo naše stručnjake organizirano na rad u zemlje u razvoju na realizaciju pojedinih projekata, umjesto da u vezi s izvedbom tih projekata školujemo stručnjake iz tih zemalja u okviru ugovorenih sredstava u projektu, mi to radimo pretežno putem stipendija i to parcijalno i razdvojeno.

Zadaća bi prema tome ovoga Centra za poljoprivredu i prehranu zemalja u razvoju bila da objedini aktivnost na području poljoprivrede i prehrambene industrije i da dogovorno izvrši podjelu rada na tom poslu za svakog partnera u akciji u zemljama u razvoju, i time osigura viši nivo suradnje sa zemljama u razvoju i nesvrstanim zemljama, koji to od naše zemlje traže i očekuju. Mi se već danas nalazimo u situaciji da ni izdaleka nismo u stanju da zadovoljavamo i postojeća traženja i međudržavne ugovore na tom planu sa zemljama u razvoju i nesvrstanim zemljama, a kamoli ono što nas očekuje u daljnjem razvoju.

Jugoslavija nakon Svjetske konferencije o prehrani u Rimu treba da bude spremna da i u okviru međunarodnih organizacija, a i na traženje pojedinih zemalja u razvoju, snažnije se uključi u taj proces proizvodnje hrane u svijetu. Jugoslavija je i pored rezultata svojih znanstvenih istraživanja i institucija koristila u svojoj poljoprivrednoj i prehrambeno-tehnološkoj praksi i rezultate svjetskih dostignuća i kupovala licence razvijenih zemalja. Ona se danas u poljoprivrednoj i prehrambenoj tehnologiji i u pogledu organizaciono-ekonomskih dostignuća nalazi na takvoj razini da

može svoja iskustva i mnoga svjetska dostignuća na tom planu pružiti u vidu međunarodne ili bilateralne pomoći zemljama u razvoju. Naša zemlja danas raspolaže vrlo sposobnim, iskusnim i brojnim kadrovima za taj posao, kao i privrednim organizacijama i institucijama koje ga mogu organizirati i realizirati u tim zemljama.

Okolnosti su u toliko povoljnije što politički ugled naše zemlje među nesvrstanim zemljama je izuzetno velik i što neka ekonomsko-tehnološka rješenja i po ocjeni društveno-političkih, a i stručnih faktora u tim zemljama, najbolje odgovaraju u konkretnoj stvarnosti tih zemalja. Čitava stvar se sastoji u tome da mi tim traženjima što je moguće organiziranije, bolje i povoljnije udovoljimo u interesu razvoja ekonomske i političke suradnje s tim zemljama, uz što povoljnije rezultate za naše privredne organizacije i institucije.

U vezi s iznesenim, zadatak Međunarodnog centra za poljoprivredu i prehranu za zemlje u razvoju bio bi:

1. Obrazovanje kadrova za poljoprivredu i prehrambenu industriju zemalja u razvoju svih profila. To znači da bi se na osnovi konkretnih projekata i državnih ugovora za potrebe zemalja u razvoju, u našim institucijama i u tim zemljama obrazovao potreban broj njihovih kadrova svih profila. Isto tako za realizaciju državnih i privrednih ugovora posebno bi se doškolovao potreban broj naših stručnjaka, kako bi oni što uspješnije mogli da rade na realizaciji programa razvoja konkretnih zemalja u razvoju.

2. Centar bi organizirao i objedinio potrebne stručnjake, specijaliste i znanstvene radnike iz poljoprivrede i prehrambene industrije u našoj zemlji radi projektiranja i izvođenja projekata razvoja poljoprivrede u zemljama u razvoju. U okviru toga posla ulaze i sve inženjering usluge, projektiranje melioracija i uređenje zemljišta, navodnjavanje i odvodnja i drugo.

3. Centar bi u zavisnosti od konkretnih aranžmana sa zemljama u razvoju vršio projektiranje, organizaciju i izvođenje projekata za unapređenje seoskih institucija, poljoprivredno-savjetodavne službe, poljoprivrednih obrazovnih i znanstvenih institucija u tim zemljama.

4. Na osnovu međudržavnih ugovora, projekata u okviru agencija Ujedinjenih naroda, ponuda i ugovora pojedinih jugoslavenskih poduzeća, Centar bi objedinjavao zainteresirane radi realizacije konkretnih poslova. To znači da bi pojedini sudionici preuzeli na sebe one dijelove u realizaciji projekata, koji odgovaraju konkretnim mogućnostima pojedinih partnera u zajedničkom poslu. Npr. podjela posla među partnerima u projektiranju, obrazovanju, inženjeringu, izvođenju poljoprivrednih i industrijskih objekata, reeksportu potrebnih postrojenja, međunarodnoj trgovini i sl.

5. Centar bi zajedno s odgovarajućim poduzećima i partnerima vršio prema potrebi i situaciji i suradnju s razvijenim zemljama u pogledu konkretne realizacije projekata razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije u zemljama u razvoju. Kod toga mislimo kako na kooperaciju u izvođenju i stvaranju financijske konstrukcije, tako i u pogledu korištenja is-

traživačkog rada pojedinih institucija razvijenih zemalja za konkretnu izvedbu programa i sl.

6. Centar bi se registrirao kod Agencija Ujedinjenih naroda i kod Međunarodne banke radi izvođenja međunarodnih projekata, a također i u pogledu obrazovanja stručnjaka za zemlje u razvoju.

## II. PRIJEDLOG ORGANIZACIJE I POSLOVANJA CENTRA

Centar bi radio pri Poljoprivrednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a u pogledu nabrojanih aktivnosti osigurao bi suradnju s drugim institucijama i poduzećima u zemlji. Postignuta je suglasnost o suradnji u radu Centra s poljoprivredno-prehrambenim fakultetom u Osijeku i drugim institucijama i fakultetima u SR Hrvatskoj. Vršeni su pregovori s nekim krupnim organizacijama u poljoprivredno-prehrambenom kompleksu i nekim izvozno-uvoznim organizacijama u Hrvatskoj i Sloveniji radi njihovog uključivanja u rad Centra. Vjerojatno postoji mogućnost suradnje i s poduzećima i institucijama i drugim republikama. Ako bi se još eventualno i osnovao sličan centar u zemlji bila bi i tada nužna povezanost i suradnja. U toku priprema oko osnivanja Centra vođeni su razgovori i sa Zavodom za međunarodnu tehničku suradnju SR Hrvatske, pri čemu je istaknuta potreba da se nakon provedenih konsultacija i priprema s cijelom idejom, osnivanjem i radom i potrebnim sredstvima upozna Izvršno vijeće SR Hrvatske i Savezni organi, koji rade na poslovima međunarodne suradnje.

Centar se može, razumije se, organizirati na različite načine. Mišljenja smo da bi on trebao biti samostalna institucija na ili pri Poljoprivrednom fakultetu, koji bi za konkretne poslove projektiranja, izobrazbe kadrova, inženjering usluga i dr. angažirao znanstveno-stručne i nastavne kadrove Poljoprivrednih i Prehrambeno-tehnoloških fakulteta u Zagrebu i Osijeku i znanstvenih institucija u poljoprivredi i prehrambenoj industriji u Hrvatskoj, a razvojem poslovanja i iz drugih centara u zemlji.

U rad bi bili uključeni i znanstveni radnici i stručnjaci drugih institucija iz područja poljoprivrede i prehrambene industrije, te odgovarajućih radnih organizacija. Nosioci ugovora i izvedbe poslova u zemljama u razvoju, bilo da se radi o poduzećima, vladinim ustanovama ili institucijama, dogovorno usklađuju svoje poslovanje i interese u okviru centra. U svakom slučaju podjela rada na članice centra bila bi stvar odgovarajućih samoupravnih sporazuma u kojima bi bili jasno precizirani poslovni odnosi partnera, prava i obaveze u svakom konkretnom poslu. To znači da bi Centar poslovao prema načelu poslovnog udruženja. Članice Centra vršile bi upravljanje i poslovanje putem centra na osnovu statuta i pravilnika, koji bi donijele članice aktom osnivanja.

Da bi Centar mogao da se ustroji i započne radom bilo bi potrebno da se osiguraju inicijalna sredstva za njegov rad. Centar bi mogao da dođe

do tih sredstava na bazi participacije članica osnivača i drugih zainteresiranih koji bi se pridružili Centru u daljnjem radu pod istim uvjetima. Prilikom osnivanja Centra značajnu pomoć trebalo bi da pruži Savezno i Rep. Izvršno vijeće, odnosno zavodi za međunarodnu tehničku pomoć i druge institucije, odgovorne za međunarodnu suradnju. Smatramo da bi i privredne komore i banke također morale naći, uz poduzeća članice, svoj interes u članstvu Centra. U kasnijoj fazi svoga rada i poslovanja Centar bi mogao dio sredstava vratiti članicama ili ih dogovorno upotrebiti za razvoj poslovanja ili uložiti u zajednički fond i sl.

Ova kratko skicirana ideja o organizaciji i poslovanju Centra je jedan od mogućih puteva da se on osnuje i počne radom. U tom pogledu svaki konstruktivni prijedlog od bilo kojeg zainteresiranog poduzeća ili institucije samo je dobro došao.

Smatramo, da je do sada prošlo i suviše mnogo vremena bez sistematskog i cjelovitog rada na tom poslu. Zbog toga bi trebalo ubrzano raditi, kako bi bili u stanju razviti suradnju sa zemljama u razvoju, na razini koji oni od nas očekuju, a istovremeno tim putem osigurati naš odgovarajući ekonomski interes. Radi toga bi prije svega Izvršno vijeće SR Hrvatske, zajedno s Republičkim i Saveznim zavodom za međunarodnu tehničku suradnju, trebalo razmotriti opravdanost osnivanja centra i potpomoći njegov rad odgovarajućim potrebnim (inicijalnim) sredstvima. Isto tako zainteresirana poduzeća i institucije za rad u zemljama u razvoju na planu poljoprivrede i prehrambene industrije trebale bi da pruže svoju pomoć u vidu participacije, da bi Centar mogao početi radom. Smatramo da bi značajnu pomoć u osnivanju Centra trebao pružiti i Savezni Komitet za suradnju sa zemljama u razvoju i Sekretarijat za Vanjsku trgovinu, jer bi Centar mogao da im pomogne u razvoju suradnje s tim zemljama. Bez toga od ove ideje i prijedloga neće biti ništa. To je pokazalo i dosadašnje iskustvo, tj. prijedlozi koji su u posljednjih 10 godina nuđeni a koji su verbalno bili podržani, ali do nikakve realizacije nije došlo, jer se nisu osigurala potrebna sredstva. Sada možemo samo konstatirati da je to veliki propust i šteta.

U koliko ideja o osnivanju Centra za poljoprivredu i prehrambenu industriju zemalja u razvoju (ovo je radni naslov) i prijedlozi na pripremnom sastanku predstavnika najzainteresiranih privrednih organizacija i institucija budu usvojeni i podržani, prići će se, u skladu s odgovorom, detaljnijom razradi organizacionih i financijskih elemenata rada Centra. S obzirom da su ovi prijedlozi samo osnova za diskusiju, molimo ponovo sve učesnike da svojom kritikom i prijedlozima pomognu u pogledu organizacije, sadržaja i metoda rada Centra.

Na kraju samo neke napomene oko toga zašto je baš Fakultet, odnosno Sveučilište, pogodno za lokaciju ovakvog Centra. Zbog znanstveno-nastavnog potencijala Sveučilišta odnosno Fakulteta, ocijenjeno je u mnogim zemljama da je to najpovoljnija lokacija. U tom pogledu instruktivni su primjeri Engleske, Francuske, SAD-e, Holandije i dr. u organizaciji i radu ovakvih institucija. Sveučilište, odnosno fakultet, može odabirati i specijalno pripremati kadrove za navedene poslove u zemljama u razvoju, može lako uključiti u rad svoje bivše studente u zemlji i inozemstvu, vršiti selekciju kad-

rova, razviti kontakte i kooperaciju s drugim znanstvenim institucijama u zemlji i inozemstvu i dr.

Budući da su postojeći kapaciteti Sveučilišta, odnosno Fakulteta i njegovih znanstvenih institucija u pogonu za potrebe naše zemlje, ovaj dopunski rad može se organizirati vrlo fleksibilno i organizaciono i ekonomski vrlo racionalno. Dobivena dopunska sredstva iz ovog rada mogu se koristiti za modernizaciju znanstvenog i nastavnog rada, što je u interesu razvoja i vlastite nauke i obrazovanja, ali i naše privrede, odnosno poljoprivrede. Centar na Fakultetu može planirati i obrazovati potreban broj kadrova za rad u zemljama u razvoju i organizirano, u skladu s traženjima i konkretnim ugovorima, zaposliti ih na realizaciji poslova koje se vode od strane privrednih organizacija iz naše zemlje. Takav rad pruža velike mogućnosti za osposobljavanje naših stručnjaka (ali i stručnjaka u tim zemljama), te za njihovo kasnije korištenje u razvoju međunarodne suradnje. Ta suradnja koja zauzima sve veće razmjere u velikoj mjeri zavisi od sposobnosti naših stručnjaka, a još više njen uspjeh i rezultati. U svakom slučaju u tom pogledu treba se koristiti i iskustvima takvih centara u drugim razvijenim zemljama, uspostaviti s njima suradnju, ali sticati i svoja iskustva i potpomoći razvoj suradnje naše zemlje sa zemljama u razvoju i osigurati povoljne rezultate za našu privredu i znanstveno-stručne institucije naše zemlje.

U koliko je taj o centar na Sveučilištu i fakultetu, treba se razmisliti o mogućnosti da se taj centar organizira na način da bude u potpunosti u pogledu organizacije i kadrova, ali da se u pogledu sredstava i opreke koristi dopunski rad. U ovom slučaju centar bi bio u potpunosti u pogledu organizacije i kadrova, ali da se u pogledu sredstava i opreke koristi dopunski rad. U ovom slučaju centar bi bio u potpunosti u pogledu organizacije i kadrova, ali da se u pogledu sredstava i opreke koristi dopunski rad.

Na kraju treba napomenuti da je ovaj rad samo jedan od mogućih načina organiziranja dopunskog rada na Sveučilištu i fakultetu. U ovom slučaju centar bi bio u potpunosti u pogledu organizacije i kadrova, ali da se u pogledu sredstava i opreke koristi dopunski rad. U ovom slučaju centar bi bio u potpunosti u pogledu organizacije i kadrova, ali da se u pogledu sredstava i opreke koristi dopunski rad.